

Cyngor Gwasanaethau Gwirfoddol Castell-nedd Port Talbot

Eich cyngor gwirfoddol sirol lleol

11. Ymgyrchu a dylanwadu

11.14 Swyddogaeth craffu llywodraeth

Cyflwyniad

Mae'n ofynnol yn ôl y ddeddf i awdurdodau lleol sefydlu o leiaf dau bwyllgor craffu, gydag un o'r rhain yn bwyllgor craffu trosedd ac anhrefn. Yn ymarferol, mae gan awdurdod mwy na'r lleiafswm. Yn dechnegol, gelwir hwy yn 'bwyllgorau trosolwg a chraffu' ond yn y rhan fwyaf o ardaloedd, mae'r gair 'trosolwg' wedi cael ei ollwng a chânt eu galw'n syml yn bwyllgorau craffu.

Mae pwyllgorau craffu yn gyfryngau gwirioneddol bwysig o ran herio, gwella a newid o fewn awdurdodau lleol, a dylai fod cyfleoedd i grwpiau trydydd sector gyfrannu at hyn. Ni chaniateir i unrhyw aelodau o'r cabinet neu'r bwrdd wasanaethu ar bwyllgorau craffu – yn hytrach, cynghorwyr meinciau cefn sydd arnynt. Nid oes gan y pwyllgorau unrhyw bwerau penderfynu ond maent yn gwneud argymhellion i'r cyngor llawn.

Felly, beth mae pwyllgorau craffu yn ei wneud? Mae 4 swyddogaeth fras:

- Dal y cabinet neu'r bwrdd i gyfrif. Mae prosesau o fewn pob cyngor lle gall penderfyniadau'r cabinet gael eu 'galw i mewn' er mwyn craffu arnynt. Dyna pam na chaiff aelodau'r cabinet wasanaethu ar bwyllgorau craffu, fel bod modd archwilio penderfyniadau'r cabinet yn wrthrychol.
- Datblygu ac adolygu polisi, lle mae'r pwyllgor yn ystyried effaith polisiâu neilltuol o eiddo'r cyngor.
- Gwella safonau perfformiad drwy fonitro eu gwasanaethau eu hunain.
- Craffu allanol ar wasanaethau sy'n cael eu darparu yn eu hardal gan asiantaethau eraill.

Mae pwyllgorau craffu yn gweithredu'n wahanol ym mhob ardal cyngor, o arddull draddodiadol pwyllgor i ddulliau a strwythurau mwy anffurfiol a chyfranogol. Nid yw craffu llywodraeth leol mor gynhwysol ag y dylai fod, nac ychwaith yn ffocysu ar y dinasyddion, ac nid oes gan nifer o ddinasyddion y wybodaeth am ei bwrpas, neu sut i fod yn rhan ohono. Cydnabyddir hyn gan Lywodraeth Cymru sydd wrthi yn dyfod â deddfwriaeth er mwyn ceisio agor y broses ac annog ymrwymiad gan fudd-ddeiliaid allanol (gan gynnwys y trydydd sector).

Ymgysylltu â chraffu.

Ar ôl deall diben gwaith craffu h.y. gwella penderfyniadau, polisi, ymarfer a'r ddarpariaeth gwasanaethau yn lleol, daw'n amlwg fod gan gyrff trydydd sector gyfraniad pwysig i'w wneud o ran:

- darparu arbenigedd a thystiolaeth rheng flaen am y ddarpariaeth gwasanaethau yn lleol ac effaith polisiau lleoldarparu mynediad at leisiau defnyddwyr gwasanaethau – sydd yn aml wedi cael eu difreinio neu sy'n aml yn lleisiau 'anodd eu clywed'.
- helpu cynghorwyr yn eu rôl drwy fynegi pryder a rennir ynglŷn â lles cymunedau lleol, gan weithredu fel ffrind beirniadol ac awgrymu atebion i broblemau.
- helpu adnabod y materion lleol sydd angen eu craffu.

Fodd bynnag, mae llawer o elfennau o hyd sy'n rhwystr rhag i'r trydydd sector gyfrannu i waith craffu. Mae'r rhain yn cynnwys y ffaith nad oes dealltwriaeth dda o'r swyddogaeth, nad oes dealltwriaeth dda weithiau o rôl a gwerth y trydydd sector, weithiau nid yw'r adnoddau gan y sector i allu cyfrannu ac mae'r cynghorwyr weithiau'n meddwl mai eu gwaith nhw yn unig, fel cynrychiolwyr etholedig, yw ymgymryd â'r rôl graffu. Bwriad y ddeddfwriaeth newydd a soniwyd amdano ynghynt yw helpu gyda rhai o'r materion yma. Gydag amser, gobeithir arwain at lawer mwy o fudiadau trydydd sector yn ymrafael â phwyllgorau craffu i helpu adolygu a newid materion lleol sydd yn bwysig iddynt.

Y man cychwyn er mwyn cyfrannu yw cael gair â'ch Cyngor Gwirfoddol Sirol Lleol – bydd ganddynt gysylltiadau â'r awdurdod lleol. Mewn rhai ardaloedd bydd y Cyngor Gwirfoddol Sirol yn gweithredu mewn rôl gynrychioli ar ran y sector, gan wasanaethu ar bwllgorau a bwydo llais y sector iddynt. Mewn ardaloedd eraill, bydd y Cynghorau Gwirfoddol Sirol yn arddel rôl gyd-drefnu, gan gynorthwyo aelodau unigol o'r sector i wasanaethu ar bwllgorau a chynrychioli llais y trydydd sector yn eu hardal. Fodd bynnag, nid eistedd fel aelodau o bwllgorau craffu yw'r unig ffordd o gyfrannu. Gallai grwpiau trydydd sector weithredu fel cynghorwyr ar faterion penodol, neu gallent roi tystiolaeth i bwllgorau fel tystion arbenigol yn y maes y maent yn arbenigo ynddo. Neu gallech awgrymu meysydd sy'n destun pryder (gwasanaeth neu bolisi penodol, efallai) yr hoffech chi i'r cyngor graffu arno. Un ffordd o gael mater ar agenda craffu yw lloïo eich cynghorydd lleol.

Mae gan y rhan fwyaf o gynghorau swyddog craffu a all drafod gweithio gyda'r pwyllgorau craffu gyda chi. Mae'n werth bwrw golwg ar wefan eich cyngor i gael rhagor o wybodaeth am sut mae craffu yn gweithio yn eich ardal chi. Efallai na fydd yn amlwg ar unwaith ymhle y dylech edrych pan gyrhaeddwch dudalen flaen y wefan, ond teipiwch 'craffu' neu 'trosolwg a chraffu' yn y blwch chwilio ar y dudalen flaen a, gyda lwc, byddwch yn synnu ar yr ochr orau pa wybodaeth y gallwch ei chael. Mae gan rai cynghorau ffurflen ar-lein hyd yn oed y gallwch ei llenwi i wneud awgrymiadau ynglŷn â'r hyn y dylai'r cyngor fod yn craffu arno.

Pwyllgorau craffu trosedd ac anhrefn

Mae'n ofynnol yn ôl y ddeddf (Deddf yr Heddlu a Chyfiawnder 2006) i gael pwyllgor craffu trosedd ac anhrefn sy'n edrych ar faterion diogelwch yn y gymuned. Rhaid i'r pwyllgor gwrdd o leiaf unwaith y flwyddyn, ac mae'r rheoliadau yn caniatáu cyfethol rhai cyrff, ond bydd y pwyllgor yn penderfynu os oes ganddynt unrhyw hawliau pleidleisio ai peidio. Mae'r cyrff a ellir eu cyfethol wedi'u nodi yn y Ddeddf, sef yr heddlu, yr adran brawf, y Bwrdd Iechyd Lleol a'r gwasanaeth tân. Mae'n siomedig nad

yw'r rhestr yn cynnwys cyrff trydydd sector, ond bydd Llywodraeth Cymru yn edrych i newid y rheoliadau yng Nghymru yn ei bryd.

Fodd bynnag, er nad yw'r trydydd sector yn rhan o'r pwyllgor, nid yw hyn yn golygu nad oes rôl ar gyfer y sector. Fel gyda phwyllgorau craffu eraill, dylai fod digon o gyfleoedd i gysylltu fel tystion ac ymgynghorwyr arbenigol, a gweithredu fel sianel ar gyfer lleisiau dinasyddion. Y man cychwyn yw siarad â'ch Cyngor Gwirfoddol Sirol lleol (CVC) sydd â chysylltiadau gyda'r awdurdod lleol.

Mae hawl gan gynghorwyr lleol godi materion lleol gyda'r pwyllgor craffu trosedd ac anrhefn. Gall y pwyllgor wedyn benderfynu os defnyddir eu pwerau i archwilio'r mater. Felly os ydych eisiau rhoi eich mater ar agenda'r pwyllgor, dylech llobio eich cynghorwr lleol.

Gwybodaeth Bellach

Cyngor Gweithredu Gwirfoddol Cymru

Ffôn: 0800 2888 329

www.wcva.org.uk

Ymwadiad

Mae'r wybodaeth a ddarperir yn y daflen hon ar gyfer cyfarwyddyd yn unig. Nid yw'n amnewid am gyngor proffesiynol ac ni allwn dderbyn unrhyw gyfrifoldeb am golled o ganlyniad i unrhyw berson weithredu neu wrthod gweithredu arno.

Am rhagor o wybodaeth cysylltwch â

Cyngor Gwasanaethau Gwirfoddol Castell-nedd Port Talbot

Tŷ Margaret Thorne, 17-19 Stryd Alfred, Castell Nedd, Castell Nedd Phort Talbot, SA11 1EF

Elusen Gofrestredig: 1064450

Ffôn: 01639 631246

info@nptcvs.org.uk

Ffacs: 01639 643368

www.nptcvs.wales

Ffôn: 0300 111 0124

www.wcva.org.uk

Cynhyrwyd gan WCVA, Cynghorau Gwirfoddol Sirol a Chanolfannau Gwirfoddoli
Wedi ei ddiweddar: 19/10/2012